

Artušův pád

Autor: Bradley J. Birzer

„Klikatá recenze“ Tolkienovy knihy *Artušův pád*, editováno Christopherem Tolkienem (Boston, MA: Houghton Mifflin, 2013), česky vyjde v nakladatelství Argo.

Pro ty z nás stížené celoživotní vášní ke všem věcem tolkienovským vždy byla jeho nevydaná báseň „Artušův pád“ milovaným tajemstvím. Co by to mohlo být? Jak epické to asi bude? Drží se keltských, germánských nebo francouzských verzí příběhu? Vysvobodí Artuš meč z kamene nebo jej dostane od Paní jezera? Je Artuš víc historický nebo hrdinský? Katolík nebo pohan?

Odpovědi na žádnou z otázek jsme ale neznali – fakticky jsme nevěděli o moc víc než název. Ve svých vydaných dopisech Tolkien přiznává, že v artušovské legendě nachází příliš mnoho explicitního křesťanství na úkor mytické a umělecké hloubky. Samozřejmě vydal také vlastní překlad Sira Gawaina s komentářem, který nabídl BBC. Tolkien pochopitelně věděl leccos o legendách – co ten muž ostatně neznal, když přišlo na jazyky a mýty – ale většina z nás prostě usoudila, že se pro své legendárium rozhodl následovat cestu anglosasko-nordických mýtů, jako *Beowulf*, *Sága o Vølsunzích*, a *Kalevala*, a ty keltské ignorovat.

Tento muž měl ostatně anglosaskou tradici v natolik vlastenecké úctě, že strávil podstatnou část své akademické kariéry prokazováním lvího podílu vlivu skandinávských jazyků (a dokonce i zákonů) na anglický národ. V oblasti dějin a kultury – i když nikoliv nezbytně politiky – byl přesvědčeným *whigem*.

Musíme pro pořádek poznamenat, že znal velšský jazyk i velšskou keltskou kulturu. Velice podrobně. My, tolkienovští badatelé, jsme jednoduše usoudili, že se jí rozhodl nevěnovat do té míry jako germánské.

A pak také samozřejmě o několik let později ve svých vydaných dopisech Tolkien přiznal, že epickou báseň „Artušův pád“ sice začal, ale nedokončil. A o dalších několik desetiletí později při práci na finální podobě *Silmarillionu* (vydaného v září 1977), kanadský spisovatel fantasy *Guy Gavriel Kay* jakoby mimochodem poznamenal, kolik materiálu nechal Tolkien nevydaného – včetně epické básně o Artušovi.

Můj Bože! Kolik toho Tolkien asi napsal? Pár řádek? Pár stran? Knížku? Co se týče Tolkienových rozepsaných a nedokončených počinů, nezbývá stran délky než hádat.

Od roku 1999 vyšla o Tolkienovi skutečná záplava knížek. Všechno to začalo v onom roce vydanou skvělou knihou **Josepha Pearce** *Tolkien: Man and Myth*. Pearce otevřel stavidla – a stal se kmotrem moderních tolkienovských studií. V rámci doplnění historie (nikoliv vychloubání), vyšlo na samém konci roku 2002 mé dílo – zjevně inspirované Pearcem a jeho prací: *Tolkien's Sanctifying Myth*.

Za posledních 13 let se na trhu objevilo mnoho a mnoho knížek s touto tematikou. Popravdě je ani nedokážu všechny spočítat. Jak se dá ostatně očekávat, některé jsou skvělé, některé už... méně.

Pro ty z nás, kteří chtějí Tolkiena studovat co možná nejseriózněji, jsou však nejvýznamnějšími publikacemi poslední dekády právě ty napsané a nedokončené Tolkienem. Po otcově smrti v roce 1973 pokračoval v jeho díle syn **Christopher**. Ten na otcově odkazu pracoval v posledních 42 letech tak usilovně, že se stává skoro nemožným rozeznat, kdy píše otec a kdy syn. Nahlíženo s odstupem to znamená, že Tolkienovo legendárium narostlo do takové velikosti a hloubky, že k jeho dokončení bylo třeba nikoliv jednoho, ale dvou životů.

Knihy započaté otcem a dokončené synem jsou:

Húrinovy děti (2007)

Legenda o Sigurdovi a Gudrún (2009)

Artušův pád (2013)

Beowulf (2014)

I když nemohu mluvit za pana Pearce (myslím ale, že by se mnou souhlasil), ani jeden z nás by dnes nemohl napsat knihy, které jsme vydali v roce 1999 a 2002, protože knihy editované a dokončené Christopherem Tolkienem si vynutily nově se zabývat mnohým z toho, co jsme o největším bajkáři 20. století napsali. Dovolte to mi to upřesnit. Výše vypsané čtyři knihy nijak nepopírají, to co jsme napsali, jen velice, velice, velice (přidejte si ještě několik „velice“) prohlubují naše porozumění Tolkiena. Pokud něco, tak tato čtyři Christopherem editovaná a vydaná díla odhalují, o kolik lepší, inteligentnější, sečtější a nadaný bohatší představivostí byl Tolkien oproti našim původním předpokladům. Když si uvědomuji, kolik toho věděl a jak nesmírné bylo jeho legendárium, má láska k Tolkienovi ještě roste. I přes pevné ukotvení ve vlastní představivosti v sobě jeho mytologie zahrnovala a zapracovávala i dějiny, jazyky, příběhy a slavné postavy tolika odlišných národů.

Od vydání mé knihy v roce 2002 jsem pociťoval touhu, čas od času palčivou, se k předmětu vrátit. Mé vlastní porozumění mýtu a kultuře se, myslím, ve věku mezi 34 a 47 lety, vyvinulo. A v průběhu uplynulých 13 let jsem napsal několik článků o Tolkienovi – akademických i přístupnějších – a dokonce jsem vytvořil i 110stránkový nástin literární biografie *Inkousťat*, připravený k sepsání. Moje vlastní esej pro *The Imaginative Conservative* —“The White City” — měla posloužit jako předběžná předmluva k této knížce.

Má neochota dokončit ji má tři zásadní důvody.

Zaprvé jsem pracoval na dalších autorech: Christopheru Dawsonovi; Charlesi Carrollovi z Carrolltonu; Neilu Peartovi a Russellu Kirkovi.

Zadruhé jsou správcové Tolkienovy pozůstalosti velice mocní a agresivní. Nelíbí se jim, když se cituje z čehokoliv, co napsal.

A zatřetí, co se Tolkiena týče, od vydání *Sanctifying Myth* v roce 2002 se neobjevily téměř žádné nové osobní písemnosti. Něco málo, ale nic zásadního. Od roku 1981 se nijak nezvýšilo množství dopisů, přístupných veřejnosti, přestože jich musejí být tisíce. Díky nanejvýš důležité práci vynikajícího a přepečlivého **Carla Hostettera** se nám dostalo mnoho Tolkienových lingvistických poznámek, ale – znovu – žádné osobní písemnosti.

Osud tomu chtěl, že jen před dvěma týdny jsem dokončil svůj rok v Coloradu i konečné úpravy na životopise Russella Kirka (který mi zabral všechnen můj badatelský čas posledních šesti let) a okamžitě jsem se ponořil do díla mých dvou nejoblíbenějších mužů všech dob: Tolkiena a T. S. Eliota.

Takže zpátky na začátek: Co má Kamelot společného s Gondorem? Zdá se, že ne úplně málo.

Když jsem konečně začal číst *Artušův pád*, okamžitě jsem se ocitl zpátky v nádherném světě Tolkienova ducha a duše. Nečetl jsem z pouhé akademické zvědavosti, jakkoliv jsem samozřejmě užíval svůj intelekt. Ne, *Artušův pád* je o samotné podstatě toho nejlepšího z představitelů 20. století. Je to plné a velkolepé střetnutí keltské Anglie 5. století s křesťanským humanismem 20. století. Čtenář se zlehka ponoří do říše Faerie v celé jeho kráse i hrůze.

Kniha se v zásadě dělí mezi Tolkienovu báseň a myšlenky k ní, mistrovsky editované Christopherem. Někdo by snad mohl namítat, že jeho hlas se stává nerozlišitelným od otce, osobně mi to ale přijde spíš fascinující a podmanivé. Pokud byly skutečně první základy mytologie položeny ve flanderských zákopech kolem roku 1915, proč by neměla tvorba pokračovat i o celé století později, v roce 2015? Ano, legendárium je na to dostatečně hluboké. Navíc Tolkien očividně zamýšlel své středozezemské legendárium jako základ pro veškerou anglickou mytologii a vítal ostatní, kteří by si chtěli hrát v jeho světě. Kdo tedy, když ne Tolkienův nadaný a oddaný syn Christopher?

Tolkienova báseň „Artušův pád“ se, jak ostatně název napovídá, odehrává na konci králova života. Rozhodně nemíním vyrazit rozuzlení Tolkienova zpracování legendy, řeknu jen, že není příliš povzbudivé. V tomto směru následuje Tolkienova báseň velice tragickou severskou tradici. V raně středověkém keltském světě, který jen nedávno a váhavě přijal možnost vzkříšení a věčného života, se skutečný muž stále ještě poznal podle toho, že vznešeně zemřel za to, co mu bylo nejdražší. Nikoho asi nepřekvapí, že Tolkien se předmětu zhostil nejen s velkým přehledem, ale také citem.

Nejzajímavější však je, že Tolkien nepochybně včlenil artušovskou legendu – zejména v podobě zpracované **Geoffreym z Monmouthu** v *The History of the King of Britain* (1136 /česky *Dějiny britských králů*. Argo, Praha, 2010, 240 s., pozn. DP/) – do svého legendária. Nejzřetelněji to vidíme u Tol Eressëy, Osamělého ostrova. Ten byl bohy umístěn tak, aby viděl – ale nemohl se dotknout – Valinoru, země bohů. Jeho hlavním městem bylo Avalloně.

Jak jsem si u všech svatých mohl spojení s Avalonem nevšimnout? Ať tak či onak, nevšimnul jsem si. Zčásti i proto, že jsem se po Tolkienovu výslovném odmítnutí artušovské legendy jako příliš otevřené křesťanské, než aby byla zajímavá, rozhodl hledat jinde.

Po přečtení *Artušova pádu* už se podobného omylu nikdy nedopustím. Christopher v úloze editora a komentátora jasně ukazuje, že jeho otec artušovské legendy nejen využíval, ale také vytvářel vlastní. To samozřejmě nemůže žádného z Tolkienových milovníků překvapit.

Vezměme si Gandalfa: zčásti je to Ódin, zčásti Job, zčásti svatý Michael – a cele tolkienovský. Proč by něco podobného nemohlo platit u Artuše?

Christopheru Tolkienovi náleží za pokračující publikaci otcových nedokončených prací nesmírné uznání. I Tolkienovy „nedodělky“ jsou totiž mnohem uspokojivější a hlubší než v podstatě veškerá současná literární produkce. A Christopher je nasvěcuje tak, aby vynikla jejich inteligence, duše a krása.

Recenze Bradleyho J. Birzera *J.R.R. Tolkien & The Fall of Arthur* vyšla na stránkách Imaginative Conservative 22. července 2015.